Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies, №2(109), pp. 19-22(2019)
УДК 347.91/.95
DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2195/2019/1.109-4

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv, Publishing center "Kyiv University", 2019

О. Король, асп.
ORCID ID: 0000-0002-2333-6020
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна, Київ, Україна

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПУ СПІВРОБІТНИЦТВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

У статті досліджено принцип співробітництва судді та сторін, які надзвичайно актуалізувалися в теорії цивільного процесуального права. Встановлено, що новий підхід до визначення ролей учасників процесу дозволить подолати основні нагальні проблеми сучасного цивільного судочинства – тривалість, вартість та, певною мірою, складність судового розгляду справ. Доведено, що запровадження проаналізованого принципу позитивно позначиться на забезпеченні ефективності та доступності правосуддя, що є невід'ємною складовою верховенства права. Проаналізовано еволюцію ідеї про спрямування судового розгляду у напрямі примирення сторін, пошуку компромісу та вирішення ними спору, що набула надзвичайної ваги з середини минулого століття і сьогодні вважається однією з іманентних рис сучасного судочинства. Встановлено, що в положеннях цивільного процесуального законодавства багатьох держав, зокрема, України, більш повної реалізації знайшла ідея недопустимості зловживання процесуальними правами, яку справедливо розглядають як елемент принципу добросовісності та співробітництва суду і сторін в цивільному судочинстві.

Ключові слова: цивільне судочинство, принцип добросовісності; принцип співробітництва суду із сторонами; зловживання процесуальними правами; примирення сторін.

Вступ. Доброчесність як загальна правова засада відома у світі від часу розвитку римського права. Зокрема, ідеться про конкретні вимоги, які пред'являлися до учасників процесу щодо їхньої доброї честі, що було передумовою їхньої участі як свідків (див., зокрема, Закони 12 таблиць) [9, с. 219–243].

Такі засади згодом стали основою розвитку спеціальних правил, що набули подальшого розвитку в епоху Середньовіччя і яких дотримувалися учасники судових процесів. Канонічне право, зокрема, містило певні вказівки щодо добросовісного виконання обов'язків сторін під час участі у справі [20, с. 53–57].

Істотна еволюція ідей про добросовісність учасників процесу відбулася впродовж періоду кодифікації процесуального законодавства в Європі, коли вони знайшли своє відображення у спеціальних нормах ЦПК Франції 1806 р. та Австрії 1898 р., зокрема, щодо лояльної співпраці сторін і суду. Відповідні положення в доктрині національного цивільного процесуального права цих держав були запропоновані в роботах Ф. Кляйна (див. дет. про соціальний цивільний процес К. Ван Реє [17]), а згодом знайшли свій розвиток у роботах авторів першого Цивільного процесуального кодексу Франції [14, с. 111–170]. Це законодавство надзвичайно вплинуло на розвиток процесуального законодавства інших держав Європи, які запозичили чимало його положень [15, с. 25–26].

Як зазначають у своїх роботах К. Ван Реє [2, с. 95–114] та А. Узелац [12, с. 23–32; 19, с. 120–134] принцип співпраці суду та сторін відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні реалізації основного завдання судочинства та доступу до правосуддя в широкому розумінні.

Навіть на теренах радянського і пострадянського простору було здійснено кілька спеціальних досліджень принципів співпраці сторін із судом, і не тільки під час розгляду справи судом, але і в ході виконавчого провадження [11, с. 99; 1, с. 2–8]), що свідчить про загальність тенденції розвитку цих ідей в усьому світі. Хоча варто зауважити: незважаючи на те, що в західній науці принцип співробітництва частіше розглядають у вигляді самостійного принципу, на підставі аналізу його елементів, зокрема обов'язку до конкретної поведінки, російськими науковцями він вважається похідним від принципу добросовісності [1, 11].

Водночас слід наголосити, що у вітчизняній науковій літературі надзвичайно мало досліджень, де торкаються питань співробітництва суду і сторін у процесі [6, с. 129–146; 7, с. 19; 23]), а також добросовісності здійснення процесуальних прав та обов'язків [8, с. 24–33]. З огляду на це метою нашої статті є з'ясування загальних засад принципу співпраці в цивільному процесі європейських країн, характеристика еволюції його становлення у процесуальному законодавстві Австрії та Франції, а також огляд перспектив подальшого розвитку і запровадження цього принципу у праві ЄС та України.

Виклад основного матеріалу

Принцип співробітництва суду та сторін у цивільному процесуальному законодавстві європейських країн та праві ЄС. Сучасне кодифіковане процесуальне законодавство європейських країн сформувалося під значним впливом романо-канонічної моделі цивільного процесу [15, с. 25–26; 5, с. 67–72], що і зумовлює у значній мірі певну схожість, а також є підґрунтям для сучасних процесів його гармонізації й уніфікації на рівні Ради Європи та у Європейському Союзі. Це яскраво видно з дослідження еволюції ідеї добросовісності та співпраці суду та сторін у процесі, що із часів римського права розвивається у праві.

Такі засади стали згодом основою розвитку спеціальних правил, яких дотримувалися учасники судових процесів і набули подальшого розвитку в епоху Середньовіччя. Канонічне право, зокрема, містило певні вказівки про те, що сторони мають діяти з доброю совістю в процесі [20, с. 53–57]. У положеннях Декрету Граціана, який є одним із найважливіших джерел канонічного права, і присвячений, зокрема, питанням процесуального права, що незабаром став основою "Зводу канонічного права", містилися загальні положення про добросовісність у процесі, за яким справи розглядалися церковними судами, а згодом перетворилися на загальні засади канонічного процесу і були запозичені світськими судами.

Істотна еволюція ідей про добросовісність учасників процесу відбулася впродовж періоду кодифікації процесуального законодавства в Європі, коли вони знайшли своє відображення у спеціальних нормах ЦПК Франції 1806 р. та Австрії 1898 р., зокрема, щодо балансу впливу судді та сторін на судовий розгляд, на хід справи в суді. Наприклад, за Французьким ЦПК 1806 р. судді відігравали доволі пасивну роль, споглядаючи розвиток процесу розгляду справи, а сторони діяли активно, відстоюючи свою позицію одна перед

© Король О., 2019

іншою; в Австрійському ЦПК 1895 р. навпаки, суддя відігравав активну роль та керував ходом процесу розгляду справи з метою забезпечення реалізації так званої соціальної функції цивільного судочинства, ідеї, запровадженої його автором, Ф. Кляйном [17].

Зазначені ідеї сягають своїм корінням у глибину Середньовіччя, зокрема, ЦПК Франції запозичив положення Ордонансу Кольбера 1667 р., але при цьому запровадив безпосередній контакт між судом і сторонами та свідками, вільну або критичну оцінку суддею доказів, а також концентрацію процесу в одне слухання або серію близьких за часом проведення засідань у справі; незважаючи на посилання засад змагальності сторін у процесі, останні зобов'язувалися співпрацювати із судом задля здійснення правосуддя у справі [15, с. 25–26].

Ф. Кляйн реалізував у проекті ЦПК Австрії свою ідею про те, що саме суддя, наділений належними повноваженнями у процесі, надасть змогу вирішити проблеми тривалості та вартості судочинства, зокрема, за допомогою повноважень встановлювати "матеріальну істину" у справі замість "формальної" [18, с. 120–134]. Підґрунтям для цього стала концепція цивільного судочинства як утілення соціальної функції держави, яку можна розглядати у таких двох аспектах: загальне благо, що сприяє забезпеченню економічних відносин, а також вирішення приватних спорів [16, с. 39]. Завдяки йому у науковому обігу з'явилися положення про так зване лояльне співробітництво суду та сторін у процесі, що впродовж наступних років набуло чималої ваги та перетворилося на тенденцію розвитку цивільного процесуального права в Європі.

На теренах Європи одним із перших звернув свою увагу на додаткові переваги запровадження принципу співпраці сторін та суду Г. Вулф, який очолював реформу цивільного процесу в Англії та Уельсі в 1994–1999 рр. У доповідях, на основі яких підготували відповідний проект правил, було аргументовано необхідність запровадження спільного обов'язку лояльного співробітництва між судом, сторонами й іншими професійними суб'єктами у процесі, зокрема представниками з метою подолання основних проблем сучасного цивільного судочинства – довготривалості та високої вартості [3, с. 4].

А. Узелац у своїй роботі [19, с. 53-57; 12, с. 23–32] надав пояснення щодо запропонованих робочою групою положень про співпрацю суду та сторін у процесі, а також встановлення особливих процесуальних обов'язків на цій підставі: відповідно загальною ідеєю, що стала основою запропонованих правил, є принцип 11 Транскордонного цивільного процесу ALI-UNIDROIT (щодо обов'язків сторін і представників) [13], тобто спільна відповідальність як сторін (і представників), так і суду, щодо забезпечення справедливого, ефективного та швидкого вирішення справи; ідея, яка, на думку робочої групи, усуває традиційну дихотомію змагальної та інквізиційної моделей процесу, недоліки яких уже доволі усталено критикуються в сучасній науці.

Зокрема, автор звернув увагу на те, що традиційне уявлення про "обов'язки" (також іноді використовувався термін "співпраця між сторонами та судом") передбачає таке: сторони мають виключні обов'язки щодо одних процесуальних дій, а суд – щодо інших, але це розуміння зазвичай використовувалося для пояснення процесуальної динаміки щодо встановлення фактів і права та виражалось у латинському вислові *da mihi factum, dabo tibi jus* (дайте мені факти, я дам вам закон), значення якого, зокрема, полягає в такому: суд не має жодних обов'язків стосовно встановлення фактів та збирання доказів, і сторони також не мають будь-яких обов'язків щодо оцінки правових питань, що є виключною прерогативою суду [12, с. 23–32].

З огляду на сучасні тенденції цивільного процесу та концепції Принципів ALI/UNIDROIT, положеннями пропонованих Європейських правил пропонується визнати, що суд і сторони (а також усі інші учасники цивільного процесу) несуть певні обов'язки впродовж розгляду і вирішення справи і, відповідно, поділяють відповідальність за хід та результат цивільного судочинства у всіх його аспектах. Зазначені вихідні положення принципу лояльної співпраці сторін та суду були детально викладені у правилах, об'єднаних у чотири розділи відповідно до об'єкта обов'язків, а саме, щодо організації розгляду справи та її планування; визначення фактів та доказів; визначення питань, що стосуються права; спроб урегулювати спір та використання ADR [12, с. 23–32].

На теренах радянського простору було здійснено кілька спеціальних досліджень принципів співробітництва сторін із судом, і не тільки під час розгляду справи судом [11, с. 99]), але і в ході виконавчого провадження. Зокрема, К. Малюшин зазначає про те, що добросовісність є одним із принципів цивільного процесуального права [10, с. 157]. Обґрунтованою є позиція В. Семенова та В. Аболоніна щодо принципу співробітництва як зобов'язуючого до конкретної поведінки і, внаслідок цього, похідного від принципу добросовісності.

Варто зауважити, що впродовж еволюції від часів римського права чимало загальних засад знайшли свою реалізацію і можуть ретроспективно розглядатися як елементи більш загальних та давніх інститутів. Водночас на певному етапі свого розвитку конкретні явища досягають такого ступеня своєї розробленості та внутрішньої системності, які вимагають їхнього відокремлення від вихідного положення з метою подальшого розвитку та розробки.

Тенденції до запровадження принципу співробітництва суду і сторін у сучасному цивільному процесі України. Цивільне процесуальне законодавство України впродовж 2015–2018 рр. зазнало істотних змін, зокрема, завданням цивільного судочинства в положеннях нового ЦПК України зазначено розгляд і врегулювання цивільних справ з метою *ефективного* захисту прав. Це переконливо свідчить про перехід до еволюційно нового ступеня його розвитку як порядку здійснення правосуддя та визначення ролі судді й учасників процесу. Зокрема, на наше переконання, уперше закріплено окремі елементи принципу співпраці сторін та суду у процесі розгляду та вирішення цивільних справ, який наразі є одним із найактуальніших трендів сучасних європейських реформаторів і гарантує реалізацію саме ефективного судочинства.

Недопущення зловживання процесуальними правами як елемент принципу співпраці суду та сторін є надзвичайно важливим інститутом, що істотно сприятиме саме добросовісному здійсненню своїх процесуальних обов'язків сторонами в цивільному процесі (зокрема, у положеннях ст. 44 та 143 ЦПК). Вартою підтримки є думка про те, що запровадження чіткіших критеріїв визначення зловживання процесуальними правами сприятиме реалізації принципу співпраці сторін та суду у процесі та надасть можливостей суддям належно застосовувати заходи процесуального примусу [8, с. 24–33].

Спрямування сторін до примирення в ході розгляду справи за допомогою процедури врегулювання спору за участі судді, передбачене гл. 4 ч. 3 ЦПК України, теж варто вважати елементом реалізації ідеї співробітництва суду зі сторонами з огляду на основну мету цієї

процедури (ст. 16 і ст. 203, зокрема, ч. 2), а також шляхи її досягнення, передбачені відповідною главою ЦПК.

Висновки. Проведене дослідження дало нам можливість з'ясувати загальні засади принципу співробітництва в цивільному процесі європейських країн. З огляду на характеристику еволюції його становлення у процесуальному законодавстві Австрії та Франції можна зробити висновок, що принцип співпраці суду і сторін властивий судочинству незалежно від моделі цивільного процесу, а нині може допомогти у подоланні основних проблем їхньої реалізації в законодавстві, забезпечуючи узгоджені дії судді та сторін з метою розгляду та вирішення спору.

Прогнозуючи перспективи подальшого розвитку і запровадження принципу співробітництва суду і сторін у цивільному процесі у праві України, слід зауважити, що відокремлення та закріплення принципу співпраці судді та сторін від вихідного положення добросовісності послугує подальшому розвитку та розробці комплексного підходу до забезпечення ефективного цивільного судочинства, що загалом відповідає загальноєвропейським тенденціям реалізації доступу до правосуддя та верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Аболонин В.О. Принципи добросовесности и сотрудничества в "новом" гражданском процессе. *Арбитражный и гражданский процесс*. 2013. № 8. С. 2–8.

2. Ван Реє К. Case management у Європі: сучасні підходи до реалізації у цивільному судочинстві. *Судова апеляція*. 2018. № 3(52). С. 95–114.

3. Доступ до правосуддя: проміжна доповідь. 1995. Опубліковано Спеціальною моніторинговою місією ОБСЄ в Україні.

4. Доступ до правосуддя: фінальна доповідь. 1996. Опубліковано Спеціальною моніторинговою місією ОБСЄ в Україні.

5. Ізарова І.О. Європейська історична традиція цивільного процесу та перспективи його подальшого розвитку. *Право і суспільство*. 2015. № 4. С. 67–72.

6. Ізарова І., Вебрайте В., Флейшар Р. Case management в цивільному судочинстві: порівняльне дослідження законодавства Литви, Польщі й України. *Право України*. 2018. № 10. С. 129–146.

7. Ізарова І., Сільвестрі Е. Принцип case management в цивільному судочинстві: порівняльне дослідження законодавства Італії та України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 1(106). С. 19–23.

8. Izarova Iryna, Korotenko Tetiana. Prevention of Procedural Rights Abuse. *A New Experience of Ukrainian Judges in Polski Proces*. Cywilny, No. 1/2019. P. 24–33.

9. Кофанов Л.Л. Lex и ius: возникновение и развитие в VIII–III вв. до н. э. Москва, 2006. С. 219–243.

10. Малюшин К.А. Принципы гражданского исполнительного права. Проблемы понятия и системы. Москва ; Берлин, 2011. С. 157.

11. Семенов В.М. Конституционные принципи гражданского судопроизводства. Москва, 1982, С. 99.

12. Узелац А. На шляху до Європейських правил цивільного процесу: переосмислення процесуальних обов'язків. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 1(106). С. 23–32.

13. ALI/UNIDROIT. Принципи транскордонного цивільного процесу. 2005.

14. De la Commémoration d'un code à l'autre: 200 ans de procédure civile en France / ed. by L. Cadiet, G. Canivet. Paris, 2005. P. 111–170.

15.European Traditions in Civil Procedure / ed. by C. H. Van Rhee. Oxford, 2005. P. 25–26.

16. Rhee C. H. Van. Harmonization of Civil Procedure: An Historical and Comparative Perspective in Civil Litigation in a Globalizing World / ed. by C. H. Van Rhee, X. E. Kramer. The Hague, 2012. P. 39–63.

17. Rhee Van C. H. Civil Litigation in Twentieth Century Europe. URL: http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tijvrec75&div=29&id=&page=.

18. Rhee Van C. H. Civil Procedure in Edgar Encyclopedia of Comparative Law / ed. by J. M. Smits. 2006. P. 120–134.

19. Uzelac Alan. Towards European Rules of Civil Procedure: Rethinking Procedural Obligations. *Hungarian Journal of Legal Studies*. 2017. № 1. P. 3–18.

20. Van Caenegem R.C. History of European Civil Procedure. *Encyclopedia of comparative law*. Vol. XVI. Civil Procedure / ed. by M. Cappelletti. 1987. P. 53–57.

Received: 15/08/2019
1st Revision: 02/09/2019
Accepted: 20/09/2019

O. Korol, PhD Student
Taras Shevchenko national University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE COOPERATION OF A JUDGE AND THE PARTIES IN THE CIVIL PROCEDURE IN EUROPEAN STATES: GENERAL APPROACHES

This paper studies the principles of good faith and the cooperation between judges and parties, which are considered as highly relevant in current civil procedural law. According to many scholars, a new approach to defining their roles allows to overcome the basic urgent problems of modern civil justice – duration, high costs and, to some extent, the complexity of the trial. At the same time, its implementation leads to a positive impact on ensuring the efficiency and access to justice, which are integral parts of the rule of law. The evolution of the idea of directing litigation to peaceful compromise of parties and settling their dispute, has become of tremendous importance since the middle of the last century and today is considered as one of the inherent features of modern litigation. The idea ofgood faith in participating in the process was much developed in the first codes of civil procedure in Europe, in particular, in Austrian Code of Civil Procedure of 1898 and in French Code of Civil Procedure of 1806. The national legal doctrine contains the reflection of F. Klein's research, in particular the loyal cooperation between a judge's and parties' ideas. Later the national legislation of most European states applied the abovementioned during the reforms. Within the ELI-Unidroit Project of European Rules of Civil Procedure the Working Group on Procedural Rights used the idea of court and parties cooperation as the main ground and proposed to joint responsibility introduce with the aim of fair and just trial and avoiding of the traditional problems of two procedure models (A. Uzelac). The provisions of civil procedural law of many states, in particular of Ukraine, have more fully realized the idea of inadmissibility of abusing the procedural rights, which are justly regarded as an element of the principle of cooperation of the court and the parties in civil proceedings.

Keywords: civil justice, a principle of good faith; a principle of cooperation between a judge and parties; the abuse of procedural rights; settlement.

References:

1. Abolonyn V.O. Pryntsypy dobrosovesnosty y sotrudnychestva v «novom» hrazhdanskom protsesse [Principle of good faith and cooperation in new civil procedure]. Arbytrazhnii y hrazhdanskyi protsess, 2013, № 8, S. 2-8. [in Russian].

2. Van Rhee C. Case management u Yevropi: suchasni pidkhody do realizatsii u tsyvilnomu sudochynstvi. [Case management in Europe: modern approaches to implementation in civil procedure]. Sudova apeliatsiia. № 3(52). 2018. S. 95-114. [in Ukrainian].

3. Dostup do pravosuddia [Access to Justice]. Promizhna dopovid, 1995. Opublikovano Special'noju monitoryngovoju misijeju OBSJe v Ukrai'ni [in Ukrainian].

4. Dostup do pravosuddia [Access to Justice]. Finalna dopovid, 1996. Opublikovano Special'noju monitoryngovoju misijeju OBSJe v Ukrai'ni [in Ukrainian].

5. Izarova I. O. Yevropeiska istorychna tradytsiia tsyvilnoho protsesu ta perspektyvy yoho podalshoho rozvytku. [Historical tradition of civil procedure in Europe and the ways of the further development]. Pravo i suspilstvo. 2015. № 4. S. 67-72. [in Ukrainian].

6. Izarova I., Vebraite V., Fleiszjar R. Case management v tsyvilnomu sudochynstvi: porivnialne doslidzhennia zakonodavstva Lytvy [Case management in Civil Procedure: comparative studying of the Lithuanian, Polish and Ukrainian Law]. Polshchi y Ukrainy. Pravo Ukrainy. № 10. 2018. S. 129-146. [in Ukrainian].

7. Izarova I., Silvestri E. Pryntsyp case management v tsyvilnomu sudochynstvi: porivnialne doslidzhennia zakonodavstva Italii ta Ukrainy [Case management in civil procedure: comparative studying of Italian and Ukrainian Law]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. № 1(106). 2018. S. 19-23. [in Ukrainian].

8. Izarova Iryna, Korotenko Tetiana Prevention of Procedural Rights Abuse: A New Experience of Ukrainian Judges in Polski Proces Cywilny, No. 1/2019, P. 24-33. [in English].

9. Kofanov L. L. Lex y ius: voznyknovenye y razvytye v VIII–III vv. do n. ə. [Lex y ius: creation and development in VIII–III of A.M.]. M. 2006. S. 219–243. [in Russian].

10. Maliushyn K.A. Pryntsyps hrazhdanskoho yspolnytelnoho prava [Principles of civil enforcement. Issues of terms and system]. Problemы poniatyia y systemы. M. – Berlyn, 2011. S. 157. [in Russian].

11. Semenov V.M. Konstytutsyonnye pryntsypy hrazhdanskoho sudoproyzvodstva [Consitutional principles civil procedure]. M., 1982, S. 99. [in Russian].
12. Uzelac A. Na shliakhu do Yevropeiskykh pravyl tsyvilnoho protsesu: pereosmyslennia protsesualnykh oboviazkiv [Towards European Rules of Civil Procedure: Rethinking Procedural Obligations]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. № 1(106). 2018. S. 23-32. [in Ukrainian].
13. ALI/UNIDROIT Pryncypy transkordonnogo cyvil'nogo procesu [Transnational Principles of civil procedure]. 2005. [in Ukrainian].
14. De la Commémoration d'un code à l'autre: 200 ans de procédure civile en France ; ed. by L. Cadiet, G. Canivet. Paris, 2005, Pp. 111–170. [in France].
15. European Traditions in Civil Procedure, ed. by C. H. Van Rhee. Oxford, 2005. Pp. 25–26. [in English].
16. Rhee C. H. Van. Harmonization of Civil Procedure: An Historical and Comparative Perspective in Civil Litigation in a Globalizing World, ed. by C. H. Van Rhee, X. E. Kramer. The Hague, 2012. Pp. 39–63. [in English].
17. Rhee Van C. H. Civil Litigation in Twentieth Century Europe URL: http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tijvrec75&div=29&id=&page= [in English].
18. Rhee Van C. H. Civil Procedure in Edgar Encyclopedia of Comparative Law, ed. by J. M. Smits, 2006. Pp. 120–134. [in English].
19. Uzelac, Alan. Towards European Rules of Civil Procedure: Rethinking Procedural Obligations. Hungarian Journal of Legal Studies. 2017. № 1, pp. 3-18. [in English].
20. Van Caenegem R. C. History of European Civil Procedure. Encyclopedia of comparative law. Volume XVI. Civil Procedure / ed. by M. Cappelletti. 1987. P. 53-57. [in English].

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies, №2(109), pp. 22-26(2019)
УДК 342.9
DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2195/2019/1.109-5

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv, Publishing center "Kyiv University", 2019

В. Різник, магістр політології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Визначено деякі проблеми у правовому забезпеченні політичної реклами під час виборчого процесу та поза ним, а також те, яким чином вони впливають на результати виборів. Під час дослідження використані такі наукові методи: порівняльний, метод спостереження, аналогії, аналізу та синтезу. При порівнянні чинного законодавства України та законодавства деяких країн Європи визначені спільні та відмінні риси у правовому забезпеченні, а також виділені розбіжності, що впливають на результати волевиявлення. Як найближчим сусідам, особливу увагу приділено законодавствам Польщі, Франції, Німеччини та Великої Британії. Розкрито часткові й систематичні порушення чинного законодавства у сфері політичної реклами під час виборчого процесу та поза ним. Визначено недостатній рівень вивченості зазначеного питання юридичною наукою. Зокрема, акцентовано увагу на відсутності єдиного всеохоплюючого визначення поняття політичної реклами та відсутності її правового регулювання у міжвиборчий період. Також звертається увага на некоректності регулювання політичної реклами законодавством, що регулює комерційну рекламу. Окремо виділені інші законодавчі акти, які впливають на правовий процес регулювання політичної реклами та результати виборів, зокрема в частині державного фінансування політичних партій. Доведено, що політична реклама існує й поза виборчим процесом. Це потребує її належного правового регулювання або окремим нормативним актом, або внесенням змін до вже існуючих. Зазначено, що такі зміни або нормативні акти обов'язково мають відповідати міжнародним документам, зокрема, з огляду на міжнародний курс України, актам у цій сфері, яких дотримуються країни в Європейському Союзі.

Ключові слова: агітація, вибори, виборчий процес, міжвиборчий період, фінансування партій.

Вступ. 1991 р. країна вступила на новий шлях інтеграції суспільства, культури і головне – законодавства. Перехід від тоталітарного режиму до демократичної форми правління, як наслідок, спричинив зміни в механізмі інформаційно-правового забезпечення політичної діяльності в Україні. Активний розвиток засобів масової інформації (ЗМІ) розпочав новий етап залучення іноземного досвіду у процесах інформування населення щодо подій та нових продуктів. Досвід із комунікацій між політикумом і населенням, зокрема Європи та США, став доступнішим для країн пострадянського простору, надав поштовх до введення рекламних технологій, створив новий ринок – ринок політичної реклами. З активізацією демократичного виборчого процесу з'явилася необхідність інформування населення щодо позицій нових політичних сил, програм партій і кандидатів. Створення приватних ЗМІ та інших видів зовнішньої реклами спричинило виникнення правових відносин між замовником тієї чи іншої рекламної продукції та тим, хто ці послуги надає. Отже, виникла необхідність правового регулювання таких відносин.

Український ринок реклами був визначений переважно специфічними умовами розвитку країни. У процесі його створення чітко прослідковувався стихійний характер. Такий стан речей був обумовлений, насамперед, відсутністю досвіду та фахових кадрів, адже в радянський період реклама була невід'ємною частиною загальної комуністичної пропаганди. З огляду на це створення законодавчої бази та формування інститутів після здобуття незалежності відбувалося без законодавчого базису.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове вивчення проблеми правового забезпечення політичної реклами вже довгий час перебуває у полі зору вчених-правників. Зазначеній тематиці свої наукові праці присвятили такі дослідники, як Л. Адашис, О. Ануфрієнко, Н. Войтович, К. Кулина, Н. Скрицька.

Аналізуючи законодавство держав – членів ЄС, дослідниця Н. Скрицька дійшла висновку, що правове регулювання політичної реклами хоч і має свої відмінності та особливості в різних країнах, проте не суперечить Рекомендаціям Комітету Міністрів Ради Європи про заходи щодо висвітлення виборчої кампанії у медіа та іншим нормативно-правовим актам Європейського Союзу.

Окремі дослідники у в процесі вивчення питання правого регулювання політичної реклами зауважують, що через нечітке тлумачення зазначеного поняття та невизначеної чітко на законодавчому рівні участі ЗМІ у процесі політичне рекламування може відбуватись в Україні постійно, а це унеможливлює забезпечення рівних умов для проведення агітації. Зокрема, Л. Адашис у своїй праці "Тлумачення передвиборної агітації та форми її здійснення політичними партіями на виборах народних депутатів України" ґрунтовно дослідила місце ЗМІ у правовому регулюванні політичної реклами.

Актуальність дослідження пов'язана з тим, що з розвитком ЗМІ та реклами зокрема виникла потреба в законодавчому регулюванні та науковому визначенні

© Різник В., 2019